

2007

jonge Maaskantprijs

Elma van Boxel en Kristian Koreman

ZUS

JURY

Bert Dirrix

Liesbeth Melis

Lucas Verweij

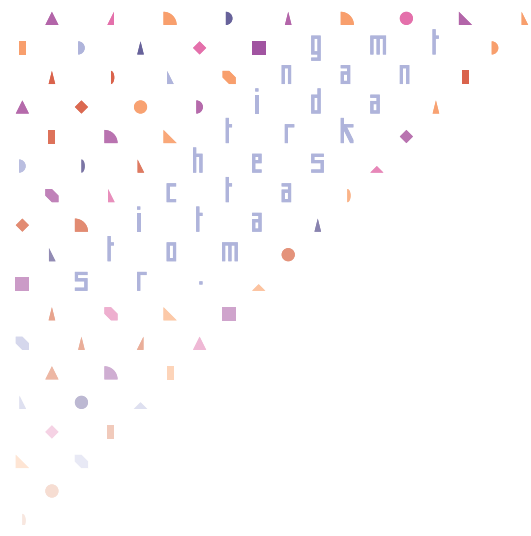
READER

Mieke Dings

JURYRAPPORT

Bij het onderzoek naar jonge talentvolle ontwerpers is het de jury opgevallen dat deze niet meer zo snel komen bovendrijven als in de afgelopen twee decennia. Het architectuurklimaat voor jonge architecten is de afgelopen jaren ingrijpend gewijzigd, zoals onder meer te lezen valt in de Architect, juni 2005. Daar is een aantal redenen voor te noemen. Allereerst is met een terugtrekkende overheid de belangrijkste partij voor architecten de markt geworden. Veel commercieel ingestelde opdrachtgevers zijn minder bereid risico's te nemen en aarzelen dan ook met jonge ontwerpers in zee te gaan. Ook binnen het systeem van Europese aanbestedingen is het lastig voor jonge ontwerpers om aan werk te komen. De eisen ten aanzien van financiële draagkracht, omzet en ervaring zijn vaak te hoog voor jonge bureaus. Het aantal ontwerpprijsvragen, waar traditioneel veel jonge ontwerpers aan deelnemen, is eveneens gedaald. Deze ontwikkelingen maken het moeilijker dan voorheen om als jonge architect een bureau draaiende te houden. Velen kiezen dan ook voor een andere strategie. Zij signaleren een bepaald maatschappelijk probleem, doen onderzoek en formuleren op grond daarvan zelf een vraagstelling, waarna ze een ontwikkelaar benaderen. Voor het onderzoek gaan ze vaak samenwerkingsverbanden aan met andere disciplines. Ze distantiëren zich van de beeldcultuur die in de jaren negentig zo bepalend is geweest voor de architectuur. Ze lijken zich kritisch op te stellen tegenover de tendens, waarin vorm en spektakel leken te prevaleren boven inhoud en ideaal. Wellicht verklaart dit ook waarom de jury bij het onderzoek naar jonge talentvolle ontwerpers weinig ontwerpen tegenkwam, die het oproepen van een 'ervaring' centraal stellen. Het lijkt erop dat jonge ontwerpers bewust kiezen voor een houding die zich minder gelegen laat liggen aan de vraag vanuit de markt en meer aan sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen, wat de jury een gunstige ontwikkeling lijkt.

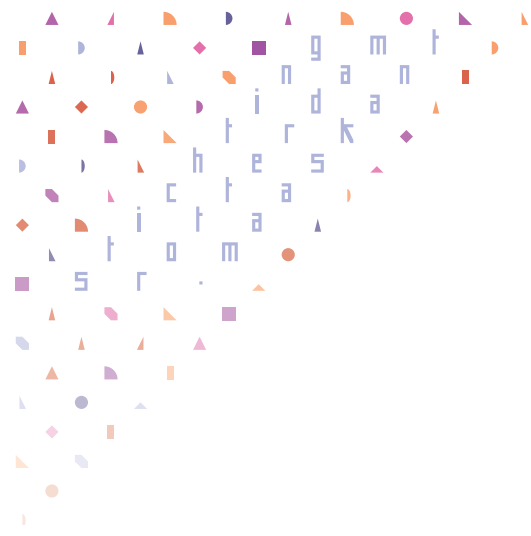
De jury heeft Mieke Dings gevraagd onderzoek te doen naar talentvolle jonge ontwerpers en een reader hiervan samen te stellen. Onderzoek naar deelnemers van prijsvragen (Archiprix, European, Prix de Rome, BNA Jonge Architecten); tentoonstellingen (Groepsportretten, ABC 2005, ARCAM 2003, Aorta 2006, VAI 35m2), publicaties en discussieavonden (Pecha Kucha, Salon, Pitch), leerde dat de leeftijd relatief hoog was (vaak zelfs ouder dan 35 jaar, de maximumleeftijd om in aanmerking te komen voor de Maaskantprijs voor jonge architecten). Een dertigtal jonge ontwerpers of ontwerp bureaus bleef over. Een breed spectrum aan ontwerp opvattingen kwam hierbij naar voren. Het aanbod

varieerde van ontwerpers die expliciet kiezen voor een sociologische aanpak en er (vaak) bewust voor kiezen niet fysiek in te grijpen, tot architecten die hun focus richten op bouwsystematiek, materialisering en detaillering, maar ook meer conceptueel en onderzoeksmatig georiënteerde ontwerpers. In het verlengde van de hierboven gesignaleerde tendens was met name deze groep oververtegenwoordigd. Alle schaalniveaus waren vertegenwoordigd, van het interieurontwerp (slechts een) tot de landschappelijke schaal.

De jury is drie maal bijeengekomen. Op basis van de reader en een nader onderzoek op de websites van de ontwerp bureaus werden tijdens de eerste ronde zes bureaus en individuele ontwerpers geselecteerd, die ieder op bijzondere wijze een van de drie hierboven beschreven ontwerpbenaderingen hanteerden. Na enige discussie viel de sociologisch georiënteerde aanpak af omdat de jury het belangrijk vindt dat de fysieke kant van het architectonisch ontwerp niet verwaarloosd wordt. De keuze was vervolgens tussen ontwerpers wier aanpak varieert van aandacht voor typologisch onderzoek en materialisering van gebouwen tot een meer theoretische en conceptuele benadering. Met name deze eerste categorie lijkt een signaal te geven voor een hernieuwde aandacht voor de ambachtelijke kant van het vak, die de afgelopen jaren door de grote aandacht voor ontwerpend onderzoek naar de achtergrond verdwenen was. De tweede categorie ontwerpers karakteriseert zich door een initiërende houding, waarbij het grote, soms provocerende gebaar niet wordt geschuwd. Uiteindelijk heeft de jury gekozen voor een bureau dat zich sterk maatschappijkritisch opstelt op een wijze die vernieuwend is voor de huidige ontwerp praktijk. De jury heeft unaniem gekozen voor het ontwerp bureau ZUS (Zones Urbaines Sensibles), bestaande uit Elma van Boxel (1975) en Kristian Koreman (1978). Kenmerkend is dat ZUS altijd vertrekt vanuit een vraag die een sterke betrokkenheid laat zien met het publieke domein, dat steeds meer aan regels gebonden is en waarbij het publieke en private steeds vaker met elkaar in conflict komen. Zij geven zoals ze het zelf typeren 'ongevraagde adviezen' aan de stad en werken deze op verschillende niveaus uit. Door zelf initiatieven te nemen kunnen ze onderzoeken wat zij zelf werkelijk belangrijk vinden. Een van deze initiatieven is het tijdschrift *Religere*, waarin zij diverse krachtenvelden die de stad vormen met elkaar proberen te verbinden. Ook schrijven ze pamfletachtige teksten, zoals *Een preek in de woestijn? Het geweten van een architect na De Cauter (2005)*. Hierin pleiten ze expliciet voor een groter moreel besef onder architecten ten aanzien van de voortschrijdende 'capsulaire gevolgen van een bouwwerk'.

In opdracht van AIR (Architectuur Instituut van Rotterdam) traden Elma van

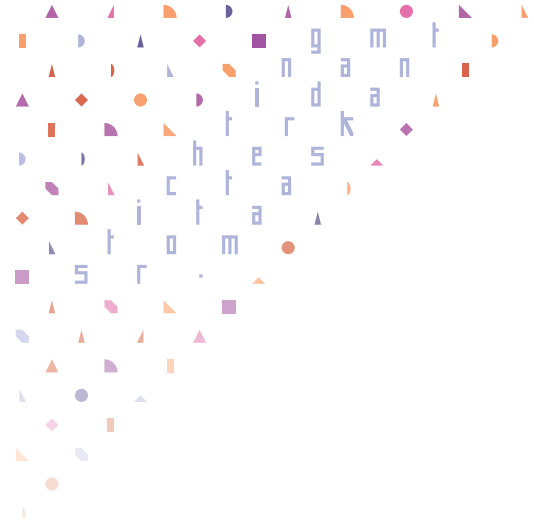

Boxtel en Kristian Koreman in het kader van Laboratorium Rotterdam 2006 op als curator. Voor dit project zochten ze naar nieuwe perspectieven op de publieke ruimte. Ze selecteerden drie bureaus om op drie verschillende locaties het krachtenveld waarbinnen de openbare ruimte tot stand komt te analyseren en nader te articuleren. Een jaar lang werd onderzoek gedaan naar verschillende soorten van openbare ruimte, hoe deze met elkaar te verknopen zijn binnen het stedelijk ensemble en welke rol de overheid nog kan en moet spelen bij het maken van openbare ruimte, waar particulieren steeds sterker een stempel op drukken. Een neerslag van dit onderzoek publiceerden zij in Laboratorium Rotterdam. Decode Space, dat in 2007 verscheen. Tevens interviewden zij voor deze publicatie René Boomkens, Lieven de Cauter en Jeanne van Heeswijk.

Hun betrokkenheid bij de implicaties van de verschuivingen van het publieke naar het private vinden we ook terug in hun concrete ontwerppraktijk, zoals bijvoorbeeld het voorstel voor de Laurenskerk in Rotterdam. Door de Laurenskerk in de lengterichting te doorklieven ontstaat een openbare route dwars door de kerk en wordt een verbinding gecreëerd tussen het Grote Kerkplein en de Binnenrotte. De Laurenskerk vormt hierdoor niet langer een ontoegankelijk obstakel in het stedelijk weefsel, maar maakt opnieuw onderdeel uit van het stelsel van routes en (semi)openbare gebouwen. Het wordt weer onderdeel van het publieke domein. Eenzelfde gedachte ligt ten grondslag aan het prijsvraagontwerp (Prix de Rome 2005) voor het Mr. Visserplein in Amsterdam. Door de tunnel tot een park te transformeren ontstaat een oase van rust temidden van de verkeersroutes. Een ondergrondse groenzone koppelt omringende gebouwen en buitenruimte aan elkaar, waardoor het Mr. Visserplein weer een verblijfsruimte wordt – een plek voor stedelijke contemplatie - in plaats van zuiver en alleen een verkeersruimte.

Ook in hun landschaps- en stedenbouwprojecten is dit engagement met het publieke domein kenmerkend. In Hoogvliet bijvoorbeeld situeerden ze in het kader van de manifestatie WIMBY zestien stempels in het openbare groengebied naar analogie van het stempelplan van Lotte Stam Beese. Deze stempels bevatten collectieve woongebouwen op terpen, waarin zich een publieke ruimte bevindt met steeds een ander programma. Een zigzag verlopende route door het openbare groen verbindt de publieke ruimten en de collectieve gebouwen.

Voor het expo-terrein in Shanghai ontwierpen ze in samenwerking met de NITA group een parkachtige setting als tegenwicht tegen het spektakelachtige karakter van een wereldtentoonstelling. Zij ontwierpen een drie kilometer lange groene wal als een soort tribune met zicht op de rivier en het aan de

tegenoverliggende oever gelegen stadscentrum. In de opgeworpen wal zijn ruimten uitgespaard voor rustplekken. Diverse routes doorsnijden de lengterichting van het park dat aan de andere zijde begrensd wordt door een achtbaans autoweg. Ze verbinden het achterliggende gebied met park en rivier, zodat na de wereldtentoonstelling het park goed ontsloten wordt en in het stedelijk weefsel opgenomen.

De jury is onder de indruk van de gedrevenheid van ZUS. Behalve de vele vaak zelf geïnitieerde onderzoeken naar stedelijke complexiteit, komt dit tot uitdrukking in hun opleidingen. Elma van Boxel koos voor een opleiding architectuur/stedenbouw en Kristian Koreman voor een studie filosofie na allebei in de landschapsarchitectuur (Larenstein) te zijn afgestudeerd. Waardering heeft de jury ook voor het zoeken naar een sterke theoretische onderbouwing van hun werk, waarbij de theorie nooit los komt te staan van de praktijk van het ontwerpen. Ze gaan daarin zelfs zo ver dat ze niet aarzelen om voor de transformatie van een verwaarloosd landschapspark bij Brussel tot een voorjaarstentoonstelling zelf bloembollenboeren te benaderen en met lijnen en piketten de bloemperken uit te zetten.

Of het nu een architectuuropgave of een opgave voor een landschapsontwerp betreft, hun werkwijze getuigt van een grote consistentie. Altijd werken ze vanuit een verantwoordelijkheid voor de eigentijdse stedelijke cultuur, waarbij de stedelijke complexiteit en samenhang nooit uit het oog worden verloren. Het vormgeven aan het spanningsveld tussen het publieke en private domein is hierbij de rode draad die hun ontwerpen verbindt. Het is juist deze betrokkenheid bij de stad en haar cultuur, die de jury graag wil honoreren, een betrokkenheid die sterk geworteld is in de praktijk van het ontwerpen.